

SLOVENSKI

vestnik

GLASILO SLOVENSKE KOROŠKE

LETNIK VII.

CELOVEC, ČETRTEK, 22. MAJ 1952

STEV. 35 (495)

GOSTOVANJE LJUBLJANSKE DRAME
nepozabno doživetje za naše ljudstvo

Ze več tednov pred veličastno nedeljsko prireditvijo se je čulo po naših vaseh: Slovensko narodno gledališče bo gostovalo v Celovcu!

Tedne in mesece so že vadili pevski zbori slovenskih prosvetnih društev narodne pesmi, ki naj bi izpolnile program pevskega koncerta v celovškem Mestnem gledališču. Zborovodje in pevci so prinašali v ta namen velike in vsega spoštovanja vredne žrtve. Kljub obilnemu delu na polju, ki ga je nakopičila pozna pomlad, so vedno spet našli čas, da so se zbrali, čeprav izmučeni, ob večernih in nedeljskih urah in se urili v petju, da bi čim bolj ubrano zadonela naša pesem. S to žrtvijo niso štedili ne na Radišah, ne v Bilčovsu, ne v Hodišah in ne v Kotmari vasi, ne v Borovljah in ne na Brnci, ne v St. Janžu v Rožu in ne v St. Vidu v Podjuni, tudi ne v Pliberku — vsepovsod, kjer pojo slovenska grla v zboru naše pesmi, je bilo živahno v zadnjih tednih in le-ta požrtvovalnost nesebičnih ljudskih prosvetašev je zagotovila uspeh, ki je razveselil vse naše ljudstvo.

Končno je prišel težko pričakovani dan. Na predvečer so se pripeljali igralci Slovenskega Narodnega gledališča iz Ljubljane, da nam gostujejo s krasno slovensko veseligrjo Bratka Krefta „Krajski komedijanti“. Pripeljali so se z lastnimi omnibusi preko Jezerskega, kjer jih je sprejela na meji delegacija Slovenske prosvetne zveze s predsednikom tov. dr. Francijem Zwitrom na čelu. Med gosti iz Ljubljane sta bila tudi avtor komedije „Krajski komedijanti“, slovenski pisatelj dr. Bratko Kreft in direktor Drame SNG Slavko Jan. — Po končanih formalnostih na meji je šla vožnja v Celovec na željo igralcev preko Velikovca, kjer so položili pri spomeniku padlim partizanom venec in se je v imenu slovenskih kulturnih delavcev direktor ljubljanske Drame Slavko Jan poklonil spomenu njihove žrtve.

Po večerji v Celovcu so se podali igralci v Hodiše in Log, kjer sta jih sprejeli gostilna. Pri mostu in gostoljubna Černičeva hiša.

Ko se je zdanilo, je obetala jutranja zarja lep in krasen dan. Ze v zgodnjih jutranjih urah je bilo okoli celovškega Mestnega gledališča nenavadno živahno. Delavci in tehnično osebje SNG je pripravljalo scenarijo in tudi oder za pevske koncerte je zrasel hitro v kratkih urah, da se je lahko še vršila generalka pevcev, ki so se prvič znašli v skupnem zboru in šteli skupno okoli 200 oseb.

Pred gledališčem pa je čakala nestrpno nepregledna množica obiskovalcev, ki so prišli iz vseh krajev naše Slovenske Koroške — od Pliberka do Zahomca, od vasi ob vznožju Karavank do visokih Kostanj. Med odličnimi gosti so prireditvi prisostvovali legacijski svetnik Mitja Vošnjak s člani Urada za zvezo FLRJ v Celovcu, soproga deželnega glavarja ga. Ana Wedenig, celovski župan g. Graf, kulturni re-

ferent celovške občine mestni svetnik dr. Holzer, ravnatelj deželnega muzeja dvorni svetnik dr. Moro in drugi. Gospod deželni glavar Wedenig sam se je vsled službene odsotnosti oprostil. Celo iz daljnega Dunaja je prispel zastopnik bratov Čehov, deželni poslanec, občinski svetnik mesta Dunaja, g. Jožef Jirava, iz Kanalske doline v Italiji pa g. dr. Dolhar. Veliko je bilo število vseh tistih, ki so zastopali iskali vstopnice, ki so bile razprodane do zad-

nega sedeža. Niti stojišča niso mogli doseči vsi, ki so želeli vstopa.

Zastor se je dvignil

Po polurni zamudi se je pričela slavnostna prireditev s pozdravnim govorom predsednika SPZ tov. dr. Francija Zwittra, ki je dejal:

Ko svečano obhajamo spomin desetletnice nasilne izselitve več sto naših družin in vključitve tudi našega koroškega slovenskega ljud-

Naš pozdrav maršalu Titu
za 60. rojstni dan

Kakor vsako leto, se je tudi letos na jugoslovansko-avstrijski meji med Dravogradom in Labudom vključila slovenska koroška mladina v štafeto, ki nosi čestitke in pozdrave iz vseh krajev gora in dolin Jugoslavije maršalu Titu za njegov 60. rojstni dan. Ko sta zastopnika Zveze slovenske mladine na mejni črti predajala štafeto palico jugoslovanskim športnikom, da jo poneso dalje proti Ljubljani in Beogradu je v obojestranskih nagovorih bila naglašena tesna povezanost med brati tu in onstran meje ter poleg pozdravnega pisma Demokratske fronte delovnega ljudstva tudi ustmeno izročene najiskrenejše čestitke tovarišu Titu. Predano pismo, ki ga je vsebovala štafeta palica, ima naslednjo vsebino:

Dragi maršal Tito!

Koroški Slovenci, ki se čutimo neločljivo povezane s celoto slovenskega naroda, Vam pošiljamo ob Vašem življenjskem jubileju, ko praznujete 60-letnico svojega rojstva, najiskrenejše čestitke in pozdrave.

Zavedamo se, da na čelu vseh jugoslovanskih narodov s svojo odločnostjo in neomajno borbo za neodvisnost, enako pravno in miroljubno sodelovanje med narodi najbolj učinkovito krepite tudi naše napore za doseg pravic našega ljudstva, ki hoče živeti enakopravno in v dobrih odnosih z narodom, s katerim živimo drug poleg drugega.

Zato Vam želimo trdnega zdravja in mnogo nadaljnjih uspehov pri graditvi nove socialistične Jugoslavije, pri obrambi njene neodvisnosti in pri prizadevanju za resnično demokratično sodelovanje vseh narodov v popolni enakopravnosti in s tem za mir v svetu.

Da bo osebno izročil pozdrave in čestitke koroških Slovencev maršalu Titu, se je predsednik Zveze slovenske mladine odpeljal preko Ljubljane v Beograd. Tam bo od tekačev jugoslovanskih športnih organizacij zopet prevzel koroško štafeto palico in jo prinesel do maršala Tita na predvečer njegovega rojstnega dneva.

stva v Narodno osvobodilno borbo vsega slovenskega naroda, naš spomin naj ne bo grenka in temna misel trpljenja in maščevanja, temveč plemenita svetla misel miru, sprave in bratstva med narodi.

Zato spomina desetletnice naše izselitve in začetka naše oborožene vstaje ne moremo lepše in bolj dostojno obhajati, kakor da pokažemo našo pesem, — tisto prelepo koroško narodno pesem, ki smo jo ljubeče in skrbno gojili tudi v pregnanstvu, da je kot tolažnica v trpljenju še lepše zaživela v naših srcih in še bolj mogočno priklopila iz naših grl; da pokažemo tisto našo pesem, ki je spremljala tudi naše borbe na njihovi junaški poti, da je potem borbeno in junaška postala buditeljica in glasnica lepših, svetlejših dni!

In ne moremo obhajati desetletnice črnih dni bolj zgovorno, kakor da manifestiramo pred vsem svetom zavest naše kulturne in duhovne enotnosti s celotnim slovenskim narodom, ki je bil z nami vred ponižan in razžaljen, z nami vred na smrt obsojen, in ki se je zato z nami vred uprl nasilju — enoten in združen: cel narod — partizan!

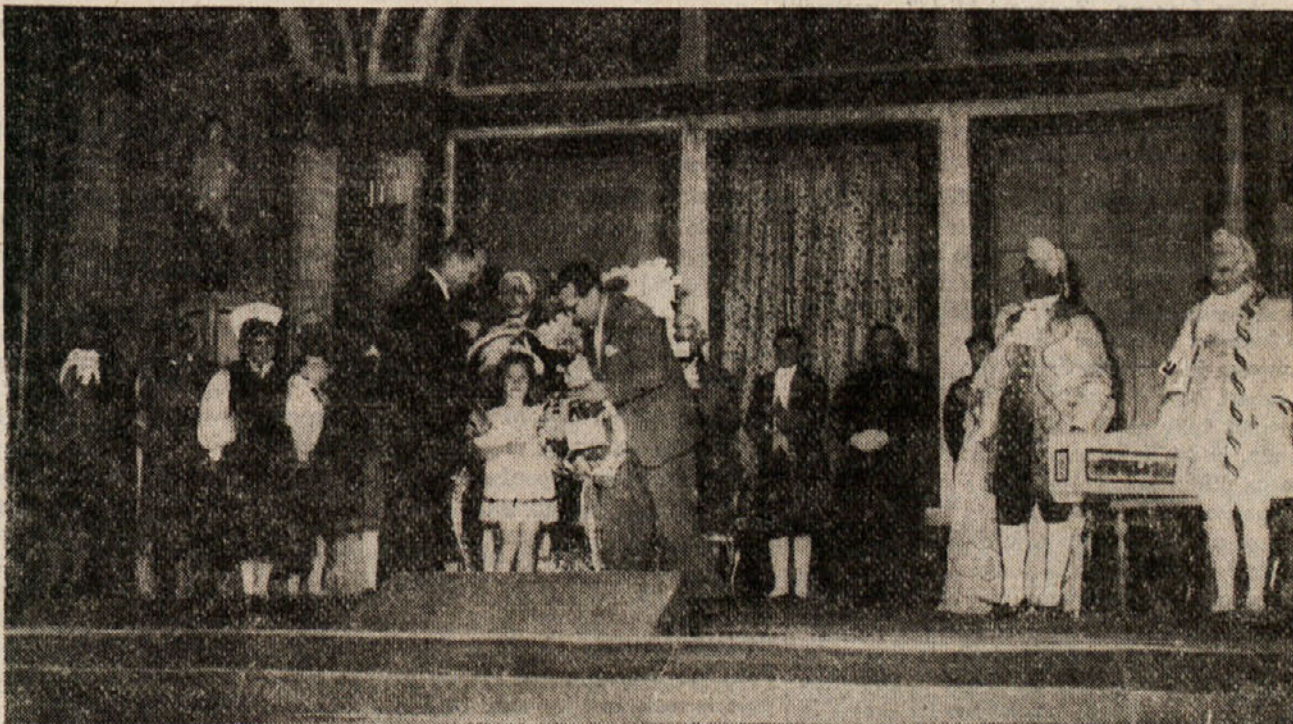
Zato s tem večjim veseljem in hvaležnim navdušenjem pozdravljamo v naši sredi najvišjega kulturnega predstavnika slovenske države — Slovensko narodno gledališče, ki nam bo s svojo predstavo „Krajskih komedijantov“, oživel, kakor pravi avtor in režiser dr. Bratko Kreft, ki ga prav tako pozdravljamo v naši sredi sam:

„tiste svetle podobe iz našega preporoda, ki so s tako veliko ljubeznijo in gorečo vero verovali v svoje delo in v svoj narod. Njihova ljubezen do slovenskega jezika je bila brezmejna. Tudi oni so, kakor mi, živeli v burnih časih, da jim prav gotovo velikokrat ni bilo lahko pri srcu, toda tista velika vera in zaupanje v bodočnost, v lastno moč in v svoj narod ter samozavest so jih priganjali k delu, s katerim so naše ljudstvo obujali k novemu in večjemu življenju, kakor ga je mogel živeti vsaj kulturno pred njihovim nastopom v naši zgodovini.“

Naj nam današnja prireditev, naj nam predvsem ta sijajna igra ljubezni do slovenskega rodu ob desetletnici temnih, strašnih dni posreduje veliko spoznanje, ki je obšlo barona Zoisa: da se spleča za slovenstvo živeti, delati in umreti!

Prav desetletnica spomina najtežjih dni pa naj bo tudi manifestacija naše visoke kulture narodu-sosedu v plemeniti službi medsebojnega spoznavanja in zbližanja ter krepite trajnih dobro-sosedskih odnosov!

Ob zaključku Krajskih komedijantov se predsednik SPZ na odprti sceni zahvaljuje avtorju dr. Bratku Kreftu in ljubljanski dramati za gostovanje

GOSTOVANJE LJUBLJANSKE DRAME

Naša pesem je zadonela

Nato se je pričel pevski koncert z nastopom združenih moških zborov pod vodstvom centralnega pevovodje Zdravka Hartmana. Ko je zadonela prva pesem — „Njav čez jizaro“, se je pogreznila dvorana v globoko tišino in tisoč src je prislusnilo otožni melodiji, ki izraža ljubezen do naše rodne zemlje in so jo peli v daljni tujini trpini-izseljenci s solzami v očeh. Še pet pesmi je sledilo tej prvi in izzvalo burno odobravanje številnega občinstva. Pod vodstvom dirigenta in komponista Radovana Gobca, ki mu priznavajo z vso hvaležnostjo vsi pevci in zborovodje največje zasluge za veliki uspeh nedeljskega koncerta, je zapel v tenki ubranosti združeni mešani zbor šest znanih narodnih pesmi, ki so bile zapete s tako polno dušo in s tako velikim pevskim zanosom, da se občinstvo ni moglo dovolj načuditi sposobnosti domačih pevcev. Z vso predanostjo so se zaupali pevci svojemu mojstru in sledili vsaki njegovi kretnji s tako rahlim poslušom, da se je izšla pesem iz njihovih grl ko iz brona v dvorano. Tudi tem potom naj bo izrečena tov. Radovanu Gobcu za ves njegov nasebečni trud naša najbolj iskrena zahvala.

Vse prekratko je trajal ta pevski koncert, ki je bil pač zaradi časovnih razmer skrajšan na polovico predvidenega programa. Njegov uspeh in dolge ovacije občinstva, ki so sledile vsaki posamezni pesmi, pa nedvoumno pričajo o tem, da si naše ljudstvo globoko želi svoje pesmi in pevskih koncertov svojih domačih zborov, ki bodo morali tej želji našega ljudstva še večkrat ustreči.

„Krajnski komedijanti“ na odru

Takoj po pevskem koncertu se je pričela predstava naših ljubljanskih gostov „Krajnski komedijanti“. Presadila nas je nazaj v čas, ki je minil že pred Prešernom, v čas prvega slovenskega odrskega ustvarjanja v dobi Atona Tomaža Linhart, prvega slovenskega pisatelja-dramatika in njegovega kroga z vnetim rodoljubom in podpornikom slovenskega kulturnega stvarjanja te dobe baronom Žigo Zoisom na čelu. Ko se je razgrnil zastor, nam je stopila pred oči doba Rokokoja z vsemi tedanjimi oblikami in oblekami, z vsemi notranjimi in zunanji manirami. Znašli smo se v okolju barona Žige Zois, ki ga je označevalo vzdušje tedanjega prosvetljenega kroga v Ljubljani, katerega najznačilnejša osebnost je bil revolucionarni pisatelj „Krajnskih zgod“, Anton Tomaž Linhart. V treh s šalo in pristnim slovenskim humorjem prepletenih dejanjih komedije nam prikazujejo razmere tedanjega časa in slikajo v pestrih barvah dogodke, katerih zgodovinsko ozadje zabavno pozivljajo zapletljaji, ki jih je znal avtor sijajno postaviti v sceno. Vsa rojstna doba „Šupanove Mizke“ se nam odvija pred očmi in nam predoči tudi porodne krče, v katerih se je zvijala pred svojo krstno predstavo. Kljub vsem težavam pa je uspelo pisatelju Linhartu, da je prodril skozi železne mreže tedanje kulturne cenzure in dosegel prvo predstavo prvega slovenskega odrskega dela. Če smo spoznali vse ogromne težave, ki so ovirale po starokopitnih nazorih tedanje kulturne cenzure uprizoritev „Županove Mizke“, tedaj šele moremo prav presoditi vso spretno agilnost revolucionarnega in svobodomiselnega pisatelja Linhart, ki je v kratkem času po „Županovi Mizki“ postavil na oder tudi drugo slovensko veseligr „Veseli dan ali Matiček se ženi“. V „Krajnskih komedijantih“ sta v zadnjem dejanju že prikazana napotilo in pobuda, ki jo je dobil za to delo Anton Tomaž Linhart.

Pristen rokokojski milijev ustvarijo v komediji „Krajnski komedijanti“ predvsem karakteristične osebnosti, ki nastopajo na odru. Najbolj močno stopi v ospredje nedvomno osebnost barona Žige Zois, iskrenega patriota in pobudnika slovenske kulturne dejavnosti, v katerem ima tudi močno oporo Anton Tomaž Linhart. Brez dvoma ima tudi Linhart svoj napreden vpliv na širokega in odprtega aristokrata, ki mu vsled svoje vplivnosti lahko pomaga utirati pot. Prepričljivo v vsem nastopu in pojavu ga je igral Vladimir Skrbinek. Takoj za njim stoji v ospredju oseba Antona Tomaža Linhart, ki jo je posebil Slavko Jan, poleg ostalih aristokratov in zastopnikov meščanske družbe, v kateri se posebno odlikuje oseba izlzanega cenzorja grofa Hohenwarta, ki ga je igral odlično z vso fineso g. Drenovec in Suzane Marranesi, zapeljivo Italijanke, ki jo je odlično dala G. Gjungenac; tip na sebi ji bil škof baron Brigido, ki ga je prepričljivo

upodobil g. Peček ter dekan Jurij Japelj — poznamo ga kot vnetega slovenskega prevajalca —, ki mu je dal pristno življenjsko obliko Pavel Kovič. Linhartova junaka iz njegove druge veseligr: Matiček in Micka, nastopata v „Krajnskih komedijantih“ kot služabnika barona Zois. Pristen slovenski Figaro v vsej svoji kmečkopreprosti zvitosti in trdobočnosti in kljub vdani uslužnosti le človeško dostojanstven se nam predstavi Matiček v osebi Stane Levarja. Micko pa v prav taki originalnosti in prostodušni naivnosti igra Ančka Levarjeva. Vse izborni igranje ansambla pa je ustvarilo v ubranem medsebojnem kontaktu tisto neobhodno potrebno skupno harmonijo, ki daje igri in odrskemu dogajanju videz naravne realnosti in je tudi izraz resnične odrske kulture in umetnosti.

Hvaležni smo se poslovlili od dragih gostov

Originalnost komedije od besede do dejanja je zadivila vse občinstvo in potrdila v hvaležnih ovacijah priznanje avtorju in igralcem naše slovenske kulturne predstavnice. Žal, da imamo koroški Slovenci tako redko priložnost sprejeti jo v naši sredi.

Rože, ki so jih poklonile igralcem in Slovenskemu Narodnemu gledališču v priznanje SPZ in druge slovenske narodne organizacije, so bile le skromen izraz globoke hvaležnosti,

ki so jo občutili vsi na prireditvi navzoči do svojih dragih gostov, katerih obisk pri nas nam bo ostal v vedno trajnem lepem spominu.

Slovenska prosvetna zveza je izročila Slovenskemu Narodnemu gledališču v spomin na njegovo gostovanje lovorjev venec s posvetilom na desetletnico izselitve in predsednik SPZ dr. Franci Zwitter se je pri predaji venca v kratkih besedah še enkrat iskreno zahvalil SNG za njegov obisk, ki nas je tako bogato obdaril. Avtor komedije „Krajnski komedijanti“ in njen režiser dr. Bratko Kreft pa je v svojih zaključnih besedah poudaril tesno povezanost slovenskega naroda s svojimi brati na Koroškem in dejal, da je gostovanje „Krajnskih komedijantov“, ki prikazujejo stvarjenje prvega slovenskega pisatelja Antona Tomaža Linhart, v deželi, ki je dala prav tako enega prvih slovenskih odrskih pisateljev, Andreja Šusterja-Dra-bosnjaka, prav poseben izraz te tesne duševne in kulturne povezave, ki dokazuje celoto slovenskega naroda tu in onstran meja.

Težko smo se ločili od naših dragih gostov, ki so se poslovlili od nas v večernih urah in odšli po obisku starega slovenskega središča na Gosposvetskem polju spet v svojo domovino. Spotoma so se ustavili še v Železni Kapli, kjer so počastili spomin naših na tamošnjem pokopališču pokopanih žrtev fašizma, na grob Franca Pasterka-Lenarta pa so položili vse cvetje, ki so ga bili sprejeli v Celovcu.

Jugoslovanska in avstrijska industrija se dopolnjujeta

Kakor poroča APA, je minulo nedeljo prišlo iz Jugoslavije v Gradec 45 strokovnjakov jugoslovanske jeklarske in cementne industrije na teden dni trajajoče študijsko potovanje po Avstriji. Jugoslovanski strokovnjaki so gostje avstrijsko-ameriške družbe za proizvodnjo magnezita in si bodo poleg tovarne magnezita v Radentheinu ogledali tudi Böhlerjeve tovarne v Kapfenbergu, plavže v Donawitzu, železarne in jeklarne VÖEST in dvoje tovarn za proizvodnjo cimenta.

Na sprejemnem večeru je jugoslovanske go-

ste pozdravil ravnatelj tovarne magnezita v Radentheinu ter povedal, da je industrija magnezita v Avstriji že leta 1945 mogla pričeti dobavljati jugoslovanski industriji jekla in cimenta proti ognju odporne opečne izdelke, v zameno pa je Jugoslavija pošiljala premog in kromovo rudo. Do konca leta 1951 je bilo Jugoslaviji dobavljenega magnezita v vrednosti 50 milijonov šilingov. Sedaj pa dela tovarna v Radentheinu na pripravah za gradnjo dveh velikih 180-tonskih peči za jeklarstvo v Jesenicah.

Za Poljsko in Romunijo je sedaj na vrsti Bolgarija

Bolgarija je že tretja sovjetska podložniška dežela — prva je bila Poljska, druga Romunija — ki je izvedla denarno reformo in vezala svojo valuto na sovjetski rubelj. Februarja meseca je prišlo v Sofijo posebno sovjetsko odposlanstvo, ki naj bi pripravilo to finančno operacijo.

Kakor v Romuniji, je bila tudi v Bolgariji izvedena denarna reforma zaradi čedalje večjih notranjih gospodarskih težav in naraščajoče nevarnosti inflacije, ki je posledica vojnega gospodarstva in izkoriščanja po Sovjetski zvezi. Da bi znova postavila porušeno ravnotežje, se je zatekla sedaj k denarni reformi, ki pa ni

nič drugega kot nasilno zmanjšanje kupne moči prebivalstva.

Zamenjava denarja je bila izvedena po istih načelih, kakor na Poljskem in v Romuniji. Za sto starih levov so dali en novi lev, le plače, pokojnine in v banki naloženi prihranki do določene višine so bili menjani po razmerju sto starih za štiri nove leve. Slehernemu bolgarskemu človeku je lahko jasno, da gre tu za navadno krajo njihovega denarja, s katerim se bo okoristila le domača in sovjetska birokratska kasta, kajti istočasno znižanje cen je le pesek v oči tamkajšnjim delovnim ljudem, ker je samo 20-odstotno napram stokratnemu razvrednotenju denarja.

Sprehod v prazgodovino Podjune

Da tudi javnost izve o načrtovanih izkopavanjih v Podjuni, je deželni muzej skupno z zgodovinskim društvom povabil koroške novinarje na sprehod v prazgodovino Podjune. Vodstvo tega zanimivega sprehoda je imel major Franc Kohla, ekskurzije pa so se udeležili tudi deželni glavar Wedenig, ravnatelj deželnih uradov Newole, vodja deželnega kulturnega urada dvorni svetnik Heinzl, deželni nadzornik srednjih šol dvorni svetnik dr. Schwendenwein, deželni poslanec Sima in organizatorja ekskurzije, ravnatelj muzeja dvorni svetnik dr. Moro in predsednik zgodovinskega društva dvorni svetnik dr. Gölles.

Prva točka obiska je bila tako imenovana Gračarica na južni obali Klopinskega jezera. Tam je bila po mnenju zgodovinarjev prazgodovinska naselbina, ki se je razprostirala čez približno trideset teras, katerih prva se vzdiguje le malo nad jezerom. Utrdbe te naselbine so segale na eni strani do Št. Jurja, na drugi strani pa do sosednega hriba.

Številni keramični drobci so pričeli nekdanjega kulturnega življenja v tej naselbini, ki obsega dobo od približno 1.300 do 300 pred Kristusom. Izkopavanja sama so na visokem hribu, ki je preraščen z gostim gozdom, zelo težka. Kljub temu pa so dosedanja skromna poskusna izkopavanja že zasledila številna ognjišča, ki pričajo o naselitvi v davni. Nadalje tri „žrtvenike“ (?), ki so močno podobni vojvodskemu prestolu, in še s kamenjem obdan vodnjak, ki ga smatrajo kot svetega. Vse to je seveda bore malo, toda mnogi so mnenja, da bodo razširjena izkopavanja, ki se bodo v kratkem začela, vse bolj posvetila v še močno neraziskano in nejasno prazgodovino naše zemlje, posebno ker gre na Gračarici za mnogo starejšo naselbino kot na Magdalenski gori, ki izvira šele iz mlajše rimske dobe. Morda bodo zgodovinarji vsaj tukaj našli nekaj ostankov iz stare slovanske dobe, ki je nedvomno tudi na Koroškem morala neke zapustiti svoje sledove.

Vožnja je šla nato mimo neraziskanega okopa pri Goselni vesi, ki izvira verjetno iz dobe

preseljevanja narodov. Ime Goselna ves izvaja iz „Gotendorf“ pa je vsekakor več kot tvegano.

Nedaleč od tu je nato osrčje Podjune: gora Sv. Heme s sveto Rozalijo! To so stara zgodovinska tla, na gori ostanki predrimskega svetišča, pod njo stara rimska cesta, ki je povezovala rimsko mesto Jueno z ostalimi rimskimi naselbinami. Tudi ta košček naše zemlje še ni popolnoma raziskan, čeprav sta prof. dr. Egger in dobrolski notar dr. Winkler s svojimi izkopavinami tu že posvetila v zgodovinsko temo.

Popolnoma neraziskana pa je prazgodovina sv. Katarine pri Šmihelu, kjer terase prav tako kažejo na prazgodovinske zgradbe. Prazgodovinski grobovi ob železniški progi v bližini sodijo na hallstattsko dobo.

Zanimiva ekskurzija po prazgodovinski Podjuni je pokazala, da gre tukaj za stara zgodovinska tla, kjer pa je treba še ogromno dela in raziskovanj, če hočemo dobiti točnejši vpogled v prazgodovino naše dežele. Za to pa so potrebna sredstva, ki trenutno niso v dovoljni meri razpoložljiva, čeprav je treba priznati, da deželna vlada kaže za ta znanstvena dela hvalevredno razumevanje, ki se izraža tudi v potrebnih subvencijah.

PO ŠIRNEM SVETU

Johannesburg. — Na mednarodni razstavi umetniške fotografije v Johannesburgu v Južni Afriki razstavljajo poleg svetovno znanih mojstrov tudi amaterji iz Slovenije. Ocenjevalna komisija je priznala Slovencu Mallyju dve diplomji. Slovenske amaterje so povabili še na ostale mednarodne razstave.

Bern. — V navzočnosti diplomatskih predstavnikov in delegatov komisije OZN za prosveto, znanost in kulturo je bila tudi v Luzernu odprta mednarodna razstava fotografij in so tudi tu razstavljena dela jugoslovanskih fotografov.

Evropski svet zopet zaseda

Ta teden se je začelo v Strassbourgu spet zasedanje Evropskega sveta, na katerem gre za najbolj pereče evropske probleme. Pozneje se bo sešel odbor ministrov, ki bo proučil vprašanje vključitve posameznih organizacij, kot je Schumanov načrt, v Evropski svet, ter predlog Anthony Edena o sodelovanju med Evropskim svetom in zapadnoevropsko obrambno skupnostjo. Pričakujejo, da bo odbor podpisal tudi konvencijo o razširitvi dogovorov med državami bruseljskega pakta na vse članice evropskega sveta ter kulturno konvencijo o priznanju enakovrednosti vseh šolskih diplom v državah članicah sveta. Odbor ministrov bo podal tudi poročilo o svojem delu posvetovalni skupščini, ki je sklicana za 26. maja.

Še vedno ni konec anglo-egiptovskega spora

Bivši laburistični minister Stockes je izjavil, da bi morala Velika Britanija priznati kralja Faruka za kralja Sudana, vendar z določenimi pogoji. Po Stockesovem mnenju mora biti status Sudana nasproti Egiptu enak statusu Kanade do Velike Britanije. Sedanje stanje med Veliko Britanijo in Egiptom bi ostalo še naprej v veljavi, obe državi pa bi morali pomagati narodu Sudana, da bi čim prej prišel do samouprave. Dotlej pa ni potrebna nobena sprememba v sudanski ustavi, kar pomeni z drugimi besedami, da bo generalnega guvernerja Sudana še naprej imenovala britanska vlada s privolitvijo egiptovskega kralja, ter da v dosednji britanski upravi v Sudanu ne bo nobenih sprememb.

Egiptovski krogi trdijo, da bi spet enkrat bila pogajanja skoraj prekinjena, ko je egiptovska vlada obvestila britansko vlado, da so njeni predlogi nesprejemljivi. V Londonu pa izjavljajo, da še ni mogoče govoriti o prekinitvi pogajanj.

Egiptčani sodijo, da ne bi nikomur koristilo nadaljevanje pogajanj, saj ni nikakršnega upanja, da bi britanska vlada spremenila svoje stališče do egiptovskih zahtev. Ameriški veleposlanik v Kairu je minulo soboto vnovič posredoval, da bi preprečil prekinitev pogajanj med Egiptom in Veliko Britanijo. Obiskal je egiptovskega zunanjega ministra Hasuka v Kairu Stevensona.

Interju našega dopisnika s pisateljem in režiserjem dr. Bratkom Kreftom

Dovolite, gospod doktor, da vam, predno se odpeljeta, stavim nekaj vprašanj. In sicer bi začel kar z vašim prihodom na Koroško. Kakšna je bila vaša pot sem?

O poti iz Ljubljane do meje ne bom govoril, ker nam je bila že vsem poznana. Na meji sami smo bili posebno veseli, ko sta nas že tam pričakala in pozdravila predsednik SPZ dr. Franci Zwitter in sekretar DFDL Franjo Ogris.

Zelo hitro in vpljudno so tudi avstrijski cariniki opravili svoje delo, da smo lahko hitro nadaljevali svojo pot. Celo svetovali so nam, da naj se vračamo po možnosti po isti poti, ker je to za obmejne formalitete bolj enostavno, poleg tega pa naši kamioni verjetno ne bi prebregli veliko večje strmine Podkorenskega sedla, čez katerega smo se hoteli vračati.

Naša pot je šla nato čez Železno Kaplo in Dobro ves v Velikovec, kjer smo se pozdravili s predsednikom DFDL dr. Petkom. Tu je napravil na nas posebno globok vtis prekrasni spomenik padlim borcem. Mislim, da ga nimamo lepšega na slovenski zemlji. S komemoracijo smo se kulturni delavci ob spomeniku poklonili spominu padlih za svobodo. Na žalost nas je prepozni odhod iz Ljubljane silil, da smo morali ves čas hiteti, da ne bi prepozno v noči prišli v Celovec.

Kako ste zadovoljni z organizacijo gostovanja?

Ugotoviti moram, da je bila organizacija brezhibna. Sicer smo bili v začetku malo prizadeti s prenočišči izven Celovca, ko pa smo zjutraj občudovali lepoto Vrbskega in Hodiškega jezera v prvih sončnih žarkih in se vračali ob jezeru v Celovec, smo bili navdušeni in veseli nad tako ureditvijo.

Ali ste prišli v stik tudi z upravo celovškega gledališča in kako ste bili sprejeti?

Da, srečali smo se prvi večer za trenutek tudi z direktorjem g. Knappom, ki je bil zelo ljubezniv. Prav tako ljubeznivo nas je sprejel upravnik g. Bittner. Le škoda, da ni bilo priložnosti, da bi se kot kolegi bolj seznanili in bi bili spoznali tudi še celovške igralske tovariše. Sicer pa nam je šla gledališka uprava zelo kolegialno na roko in so nam na koncu celo pomagali spravljati kulise, ker smo se malo zakasnili.

Kako ste zadovoljni s prireditvijo samo?

O naši predstavi kot avtor in režiser ne bom govoril, to je stvar kritikov. Vsi pa smo bili presenečeni nad visokim nivojem pevskega koncerta in naravnost zadivljeni nad lepoto koroške pesmi, ki je iz izvornih ust še mnogo lepša. Prav gotovo nas je vaša pesem prav tako navdušila, kakor je navdušila udeležence naša predstava.

Ali ste imeli vtis, da je publika vsekakor težko dogajanje spremljala in nenavadni jezik razumela?

Odkrito priznam, da smo se malo bali, da v Celovcu ne bodo vsega dojemali. Zato sem hodil večkrat v parter, da opazujem in sem kmalu z veseljem ugotovil, da vsi dobro spremljajo dogajanje na odru. Tudi igralci so mi vedno spet veseli šepetali: dobro spremljajo! In v resnici je bil stik med igralci in publiko od dejanja do dejanja bolj živ, kar je prišlo do izraza tudi v vedno bolj močnem, izredno bogatem in hvaležnem aplavzu.

Kakšen vtis ste odnesli iz Celovca?

Poznam Celovec že od prej in se mi je že vedno dopadel. Tudi tokrat je bilo tako. Posebno pa bi poudaril, da so nas ljudje tako na cesti kakor v gostilnah povsod zelo prijazno sprejeli in radevoljno vsakemu pomagali, posebno če so opazili, da smo tujci. V mnogih lokalih pa so govorili z nami tudi slovensko.

Ali z našimi ljudmi niste prišli skupaj?

Nam vsem je pač najbolj žal in je res velika škoda, da na kratko odmerjenem gostovanju ni bilo dovolj priložnosti za živ stik s koroškimi Slovenci. Prepričan sem, da bi bil tak stik

v obojestransko korist in je pri bodočih gostovanjih treba misliti tudi na to.

Srečali pa smo v Celovcu precej ljudi, ki so šele v zadnjih letih zapustili domovino. In prav v pogovoru z njimi se je vedno spet pokazalo, da kri ni voda. Vsi so priznavali svoje domotožje, ki ob takih prilikah, kakor je doživetje pristne slovenske umetnine, človeka še bolj močno zgrabi. Ob vseh teh pogovorih smo spoznavali in videli veliko tragiko nepremišljene, zlorabljene emigracije.

In še eno vprašanje. Kako ocenjujete vi, ki ste imeli že večkrat priložnost gostovati okrog, vrednost in vpliv takih gostovanj?

Taka gostovanja so neprecenljive vrednosti na eni strani za medsebojno povezanost vseh delov našega naroda, na drugi strani pa za medsebojno spoznavanje in razumevanje narodov. Predvsem v kulturnem posredovanju je pot do resničnega zblizanja in plemenitega sodelovanja. Zato sem mnenja, da je treba tak gostovanja še in še gojiti in bi želel, da bi nas tudi celovško gledališče obiskalo v Ljubljani.

France Vernik:

Izseljeniška hiša - hiša plemenitosti

Nisem bil izseljen. Tudi sem poznal pred strašnim dejanjem malokatero izseljeniško družino osebno. Nisem imel torej, razen s Križnikovo v Šmarjeti v Rožu, nobenih ožjih osebnih stikov z našimi pregnanci. In vendar zadostuje, da bi bil samo pet, deset minut v kaki slovenski hiši in že mi povejo, ne da bi bilo o tem govoriti, vse okoliščine, vsa domačnost in topla prisrčnost, da se nahajam v slovenski izseljeniški hiši.

Menda je velika neizrecna in za ostale naše rojake nepojmljiva bol tako zelo poglobila srčne čute strašno prizadetih izseljenih bratov in sester in je tako zelo poduhovila vse njihovo notranje življenje, da je danes lasten vsem izseljencem enak neviden mučeniški pečat.

Samo, kdor je bil v tistih časih sam lastnik slovenske domačije na Koroškem in je izgubil ali izgubljal neprestano svojo sveto od staršev podedovano zemljo, zamore tudi v polni meri občutiti in sočustvovati z našimi izseljenici-mučeniki, junaki.

Prvič sem v Ščedemnikovi hiši v Šent Janžu pri Šent Jakobu. Gospodarja ni doma, nahaja se v gozdu, pripravlja steljo. In vendar mi gospodinja in hčerka njima neznane

tuju, znancu samo po več ali manj brezhibni slovenski govorici, velita, da se vsedem. In postavita pred mene vrč mošta in kruha ter sira (bilo je na petek!), ne da bi me bili vprašali, kdo sem popotnik in odkod prihajam. In ko se končno predstavim, mi preudarna gospodinja šele potoži, kako so še danes, sedem let po vrnitvi iz izseljeništv, njive po nacistih Kanalcu v last dane domačije zapleveljene in polne „grint“. Med drugim pripoveduje, da jo je izseljeniška usoda pripeljala tudi na Predarlško. Silno se je prestrašila, ko so jo s hčerko (oče je bil v vojski) dodelili za delo neki domačiji visoko v strmih hribih, kjer so bili vsi, absolutno vsi predeli stanovanjskih in gospodarskih poslopij leseni.

„Tu naju pa bo požrl mrčes,“ sta si mislili. Na veliko presenečenje je prvo noč njunega bivanja pri novem gospodarju gospodinja ves prazen prostor pod posteljo nagačila s praprodom. Na nemo vprašanje, ki ga je brala gospodinja v prestrašenih očeh njene nove dekle in njene hčerke, ji je povedala, da je storila to zaradi odvratne mrčesa. In v resnici: ves čas njunega bivanja v tej hiši nista bili nadlegovani po mrčesu.

Po vrnitvi na razdežno domače gospodar-

družine od aprila 1941, ko so aretirali očeta, pa do julija 1945, ko se je družina vrnila iz daljne Nemčije, da pokoplje očeta, ki je podlegel posledicam pregnanstva. „Nekaj utrinjkov iz življenja na Hesselbergu“ opisuje Vinco Gröblacher, medtem ko se Jaka v kratkih stavkih spominja doživljanja z „landvohovci“ na Frankovskem. „Teško slovo v logorju“ je naslov članka, v katerem Lambert Pisjak obuja spomin na slovo od sina, ki je moral na bojišče, odkoder se ni več vrnil. „Iz dnevnika izseljenca“ so razvidni drobni dogodki, ki so se vtisnili v spomin slehernemu izseljencu. Kamenita pot pregnanih družin je podrobno zajeta tudi v članku Elizabete Morak „Pregnanci smo romali skozi razna taborišča“, Janco Ogris pa v pesmi „V tujini“ opisuje težko slovo od doma. S slikami opremljena „Tri pisma izseljenca“ kratko osvetljuje življenje v taboriščih Rehnitz in Rastatt, Frauenaurach pa nam predstavi Leni Kompoš, ko nas pove-de „Skozi rieve in težave izseljeništv“. „Se konec leta 1944 so selili“ je naslov krajše razprave, ki jo je napisal dr. Julij Felaher, ki je priredil tudi odlomke iz dnevnika Leopolda Hladnika, pisane v vezani besedi, kateri opisuje „Zbiralno taborišče Beljak“ in življenje „V taborišču Markt Rettenbach“. „Doprinesli smo žrtve in še jih doprinasamo. In to za naš rod, da ostane ta zemlja naša, kakor je bila naša dolga desetletja!“ S temi besedami zaključuje Jaka Reichman svoj članek „Mnogi

Narcise cveto...

stvo sta se Ščedemnik in Ščedemnica odločila, da ne bosta obdelovala toliko zemlje kot pred izselitvijo in sta sedaj tudi ugotovila, da na dvanajstih ali trinajstih birinjih posestva pride-lata zadosti zase in za družino. Vsaj je sicer v tem okolišu pomanjkanje delovnih moči toliko-šno, da se nahaja v sosednji vasi, v Dolinčičah, v petih velikih kmetijah vsega skupaj le osem delavnih moči.

Tudi pri Primiku v Gorinčičah gospodarja ni doma, tudi on je v gozdu, pri stelji. Sam se zato podam na njegova polja, da izvršim potrebne službene ogled. „Bližnjemu v pomoč“, se še po domače čisto jasno izpod zidnega ometa odraža na pročelju bele hišice (za ognjegasnno škropilnico) sredi vasi napis, ki je bil za časa Hitlerja izbrisan, a še danes ni povsem popravljen.

Svojo domačijo je zamogel Primik, (znan prosvetaš, ki je v svojih mlajših letih več kot tridesetkrat igral Serajnika v Miklovi Zali), po vrnitvi iz izseljeništv, popraviti le, ker je izjemno usposobljen izvršiti sam vsa zidarska in tesarska dela. „Če bi vi vendar videli našo živino, ko smo se v aprilu leta 1945 vrnili! Taka je bila, da bi se lahko prelomila,“ vsa zagrenjena potoži gospodinja. „In še danes ni smo mogli izpodrediti kakovostno takih živali, kakršne smo imeli pred izselitvijo.“

Večletno, brezupno pregnanstvo je vendar menda tudi Primikovi družini vtisnilo neizbris-sen pečat žalosti in bolesti, kajti na eni steni stanovanjske kuhinje visi francoska slika Kristusa s tako trpečim izrazom, kakršnega še ni-sem našel na nobeni podobi, drugo steno kra-si vendar bel prtč — domač izdelek s sloven-skim napisom: „O zemlja je res le dolina sol-za, le žalost, trpljenje je tukaj doma!“

Pridni otroci vendar štirje krepki, resni in izredno delavni sinovi so težko preizkušeni Primikovi družini v polno zadoščenje in po-zabljenje prestanega izseljenškega gorja.

(Nadaljevanje na 4. strani)

S knjižnega trga

Izseljeniška številka „Svobode“

Izšla je prva številka petega letnika „Svobode“ — mesečnika Slovenske Koroške, v ce-loti posvečena spominu na množično nasilno izseljevanje koroških slovenskih družin.

Kakor je bilo že v knjigi „Koroška v borbi“, ki je izšla ob desetletnici upora slovenskega naroda proti nacističnemu nasilju, opisanih nekaj odlomkov iz velikega trpljenja naših iz-seljencev, tako je tudi zdaj izšla številka „Svobode“ kratek prerez „največje tragedije v trpljenja polni zgodovini našega ljudstva“. V verzih in prozi je prikazan bežen pregled strašnih dogodkov, ki so pred desetimi leti za-jeli slovenske koroške vasi od Šmohorja pa do Labuda. S preprostimi besedami so izseljenci opisali svoje grenke spomine; še nikjer doslej ni bilo tako obširno popisano vse ono trpljenje slovenskih koroških družin, ki se je začelo v jutranjih urah usodopolnega 14. aprila 1942.

Mogočnemu zrcalu sliči najnovejša številka naše kulturne revije, v katerem se zrcalijo iz živji pestrosti neprisiljeno nanizani trenutki iz življenja pregnanega koroškega Slovenca. Ka-kor filmski trak se pred našimi očmi odvija strašno gorje nasilne izselitve; od takrat, ko so brezvestni oblastniki-zločinci načrtno priprav-ljali smrtni udarec slovenskemu narodu na

Koroškem, si sledijo posamezne slike velikega križvega pota našega ljudstva: divji napad težko oboroženih SS-ovskih in policijskih od-delkov na mirne slovenske vasi v zgodnjih ju-tranjih urah 14. aprila 1942, kratko in tem bolj težko slovo od doma, od rodne zemlje, prihod v močno zastraženo zbiralno taborišče v Zreleu, dolga vožnja v tujino, v negotovo usodo... V daljni Nemčiji, v številnih tabori-ščih, pa bivanje pod SS-ovskim nadzorstvom, delo pri kmetih, v robstvu pri največjem krv-niku XX. stoletja Himmlerju ter drugih velika-ših nacističnega nasilstva, stroga cenzura po-šte, prepoved uporabe slovenskega jezika, bo-lezen in smrt daleč od doma... Po neskon-čno dolgih letih spet vrnitev v domovino.

Vse to in še mnogo drugih doživljajev je zbranih v 80 strani obsegajoči številki „Svobo-de“. Vmes pa številne — deloma doslej še ni-kjer objavljene slike le še podčrtavajo doku-mentarično vsebino popisov.

Uvodoma je natisnjena pesem „Koroškim bratom“ (Viktor Konjar), ki nas „ob desetlet-nici upora in izselitve“ le še bolj povezuje v nerazdružljivo enotnost z vsem slovenskim na-rodod. Mira Wutti pripoveduje v spisu „Selili so nas...“ vse neizmerno gorje izseljenške

smo živi ostali!“ in tako potrjuje besede, ki jih je uredništvo zapisalo v uvodu: Naj nas žalostni spomin te grozote ne plaši, temveč združi vse brez razlike v obrambi naših prav-ic, da naše ljudstvo nikdar več ne bo trebalo doživeti usodo trpinke Miklove Zale.

Tukaj je treba še povedati, da je s to števil-ko prevzela lastništvo „Svobode“ novo usta-novljena založniška družba Drava, ki si je za-dala nalogo, posredovati koroškim Slovincem slovensko tiskano besedo.

Obširna in pestra je vsebina najnovejše šte-vilke „Svobode“, pisana od izseljencev za iz-seljence, zato naj ne bo nobene izseljenške družine, ki je ne bi imela. Zveza slovenskih iz-seljencev jo vsakomur posreduje za šil. 3.50. —rj.

NOVOST ZA NAŠE PEVCE

Mnogi naši zbori poznajo in tudi uporab-ljajo tri zbirke pesmi, ki jih je izdal „Klub ko-roških Slovencev v Ljubljani“. Te zbirke so: „Zbornik koroških pesmi“, „Pojdam v Rute“ in „Nmač čez izaro“.

Pravkar pa je v založbi „Kluba koroških Slo-vencev v Ljubljani“ izšla „Koroška budnica“, ki jo je na besedilo dr. Antona Debeljaka uglasbil koroški rojak Luka Kramole za pionir-ski ali mešani zbor s klavirjem. Skladba je na-pisana v slogu koračnice in zveni kleno tako v pionirskem kakor v mešanem zboru. Publika-cijo je opremil akademski slikar Maksim Ga-spari.

MILAN PUGELJ:

PESNIK

Po tretji točki občinske seje ne more najti župan takoj dnevnega reda. Obrne se k tajniku in reče tiho:

„Kaj je četrta točka?“

„Imenovanje tajnika. Ali bi šel ven?“

„Prosim, pojdil!“

Župan pokašlja in pozvoni z drobnim zvončkom. Občinski svetniki, zbrani okoli dolge rdeče pregrnjene mize, se ozro v župana. Tu in tam še šepetne kateri sosedu konec misli, ki jo je hotel izraziti prej na glas. Tajnik vstane in gre iz posvetovalnice v občinsko pisarno, ki je majhna in starinska. Vrata zapre za seboj in stopi k oknu.

Od stropa visi svetilka, preprosta in črna. Slike po stenah so temne in nerazločne. Na pisalni mizi ob oknu se motno sveti visoki kovinski tintnik.

Zunaj je aprilska noč. Po cesti mimo okna naprej se vali topel veter in objema hiše in ljudi. Tu in tam izmed hišnih voglov ali izpod drevja mežika drobna luč, ko da hoče ugasniti. Nebo je temno, prepreženo s težkimi oblaki, ki vise nad mestecem, kakor bi grozili s svojo črno pezo. Daleč nad severnimi gorami se sveti podolgovata lisa in v njej tropa zelenkastih in trepetajočih zvezd.

Tajnik je dolg, suh, nosi zalisce in pod nosom rahle brčice. V plečih je upognjen in z dolgimi rokami visi naprej, kakor bi nameravala pasti vsak hip skozi okno na prazno in slabo razsvetljeno ulico. Nervozen je in misli se mu javljajo in trgajo brez pravega reda. V srednji šoli je prekinil študije in potem se je obesil na to službo mimogrede kakor letéča krpa na kljuko, ki jo je bog ve kdo nastavil. In pozneje se je oženil.

Pred današnjo občinsko sejo je govoril z županom o sebi. To je zanj največja muka. Tudi če živi v obupu, potrebi, če je v svoji notranjosti nesrečen, ne izreče tega. Njega se lotevajo čustva, ki ne spadajo v krog, kjer živi. Jeseni včasih lete nad mestom žerjavi in kriče in kriče, a on jih gleda in si želi, da bi mogel leteti z njimi. Na vse strani, spredaj in zadaj je toliko sveta, toliko neznanega, a on visi tukaj in ne pojde nikdar naprej.

Župan je njegov nekdanji sošolec. In tikata se. Pred sejo sta govorila:

„Prosim te, župan, danes pride na red moje imenovanje. Meni je nerodno izraziti se, oprosti, a jaz ti vse zaupam. Mislim si, ti vse to veš tudi brez mojih besed.“

„Gotovo prijatelj. Danes spravim to v red.“

Zdaj naenkrat buši tajniku v uho županov glas, kakor bi ga pognal veter skozi špranjo v vratih.

„Jaz nimam ničesar proti tajniku, ali...“

Tajnik se opre z rokami ob okno in nagne glavo daleč ven. Toda glas gre za njim, kakor bi mu sedel na rami in se sklonil obenem z njim v pomladno noč.

„Knjige niso v redu. Došli dopisi niso tako vpisani.“

Tajnik se podpre s komolci in položi dlani na ušesa. Ali v špranje med roke in uhlje se rine glas, kakor bi hotel za vsako ceno v njegova ušesa. V lica tišči kri in žile po sencih gore, kakor bi se pretakal po njih krop.

„Če ostane pri tem, mi ni mogoče z njim delati.“

Tajnik hiti po prstih od okna, prime polahko vrata na hodnik, jih previdno odpre in se stisne v temen kot. Zdrzne se, roke tišči na obraz in se skriva pred nekim glasom, ki ga čuje v svoji notranjosti, ko da bi rohnél izpod temnega stropa nanj in mu pretíl.

„Ob službo si in ti, bebec, si se oženil!“

In ves vroč, stiskajoč lica z obema rokama, si odgovorja: Izgubljen si, zavozil si, zdaj se pričena križev pot tvojega življenja!

Med tem se odpro vrata posvetovalnice in več glasov ga kliče: „Gospod tajnik!“

Za hip premišlja, z roko si popravi lase in se odloči.

„Prenesem, vse prenesem,“ si šepetuje. „Vem, kaj mi bodo povedali, slišal sem že prvič, ko bom slišal drugič, prenesem laglje.“

Tajnik se vrača nazaj, gre naglo in trdno skozi prva in druga vrata, mimo občinskih svetovalcev do drugega konca mize in sede na svoje mesto, tik župana. Župan stoji in pravi:

„Občinski svet vas je nastavil za nadaljnjih pet let in vam povišal mesečno plačo od sto in šestdeset na dvesto kron. Čestitam vam!“

„Hvala,“ se oglasi tajnik hrupavo in sede. Nov val krvi mu plane v glavo, šumi mu po lobanji in ne more slišati in umeti tega, kar govore ljudje okoli njega. Nadaljuje opazke in zapisnike, ali to, kar zapiše, so izbruhi njegove duše. Kako je to mogoče, piše, neumevno je, neumevno. Vse je v redu... vendar očrtnjen sem, on, prijatelj, me je očrnil... kako naj še sedim naprej med temi ljudmi...

To zapiše in ozre se po njih. Toda obraz starega Tolmaja gleda dobrohotno vanj in tam dalje se zadovoljno smehlja debeli in rdeči Zaplotar. Ti ljudje, si misli, skrivajo, skrivajo. Vse vedo, ravnokar so čuli, ali ne izdajo se. In strahoma se spomni župana in pogleda vanj. Vidi njegovo suho brado, njegove dolge brke in rdečkasto plešo, ki se enolično sveti. Županove oči so kakor iz stekla. Niti danes niti nikoli ničesar ne izražajo.

Seja je končana, svetovalci izbirajo klobuke in palice in odhajajo. Pogovarjajo se po hodniku in njihov hrup se gubi na cesto in plava s toplim vetrom naprej. Tajnik ugaša luči v posvetovalnici, gre s papirji v roki v prvo sobo in tam obstoji pred županom. In zdi se mu, da so tiste besede, ki mu jih bo nekoč moral povedati, še nekje globoko in daleč in da ne more nocoj do njih.

„No,“ pravi župan in oblači svršnik, „zdaj si zadovoljen.“

„N,“ prične on in izgovori počasi s čudnim bolestinim smehljajem: „N—e!“

„Ho, poglej! Koliko si pa hotel?“

„Nič! No, če je tako... potem nič!“

„Pa odreci! Izjavi, ho, da ne sprejmeš!“

„Jaz, veš, sem bil prej tukaj,“ prične kazati tajnik, govoreč počasi in meneč, da je tisto, kar bo moral povedati nekoč, še globoko in še daleč.

„Kje si bil?“

„Tu pri oknu sem stal, glavo sem držal ven, vrata sem zaprl, a besede, so tiščale za mano, tiščale...“

Župan stoji široko pred njim, nalahko se guga in drži roke v hlačnih žepih. Prednji kraj klobuka mu sedi visoko nad čelom in iz brkastega obraza gleda hladno in neizrazno pričakovanje.

„Stal sem tukaj, potem sem šel skozi vrata in še tja je šlo za menoj... tvoje govorenje. Mislim, da zame ni več tukaj mesta, umazan sem.“

„Ali si bedast, za vraga! Saj je vse v redu!“

„Ali to ni glavno, da sem umazan, temveč tega ne razumem, ne razburjam se, ne razumem... kaj hočeš!“

„Česa?“

„Ti si moj prijatelj. Sedela sva skupaj v šoli, igrala vsa se — oba majhna, mlada. In zdaj naenkrat te slišim, dovoli mi, slišim, da ne moreš z menoj delati, če pojte tako... a jaz ne vem, kje bi ti ustregel.“

„Ti tega ne razumeš!“

„Dobro; ne razumem! Moj razum tega ne razume, bodi tako. Ali kar čutimo tukaj znotraj?“

Tajnik se prime za prsi in gleda z iskričimi očmi.

„Mi lahko zapopademo vse — z našimi mislimi, z umom, ali to, kar je v prsih... to je nekaj drugega, različnega. In... kako je možno govoriti o prijatelju, kakor si govoril... pred ljudmi... zgrabiti prijatelja kakor kos mesa in ga vreči na mizo in obsoditi, to je vprašanje, težko... notranje vprašanje!“

DOM FILIP:

Nezvesti ljubček

V nekem mlinu so imeli lepo hčerko Zorko. Mlinar bi jo rad imel preskrbljeno, mlinarica bi jo bila rada omožila; lepo, balo je imela zanj, ki je davno pripravljeno, toda Zorka ni hotela dobro. Odklanjala je ženina za ženinom.

Tega ni delala iz prevzetnosti; prijazna je bila z ljudmi in dobra, toda nihče si ni mogel osvojiti njenega srca. Podnevi je pridno delala, zvečer je sedela na klopi na vrtu in gledala zvezde. Najrajši je opazovala jasno obličje meseca, kljub temu, da so jo svarili izkušeni ljudje.

Tudi pesmi, ki jih je prepevala podnevi pri delu, so bile večinoma pesmi o zvezdah, o mesecu in o ljubezni, ki je ni poznala.

Nekoč, ko je bila baš polna luna, je prišel k plotu tuj, lep mladenič. Zorko je nekaj zbadlo pri srcu. Bil je visok, smejal se je in bled je bil njegov obraz. Ustavil se je in govoril. Vedel je mnogo pripovedovati o zvezdah, zlasti o Danici. To je Zorki zelo ugajalo. Potem je večeril lahko noč in odšel. — Zorka pa ni šla spat, sedela je dolgo v noč na vrtu in čakala, da se je prikazal mesec. Ko ga je gledala, ji je bilo tako prijetno pri srcu kakor takrat, ko ji je podal roko tisti neznan mladenič. Stal je potem ob vrtu večer za večerom. Zorki se je dozdevalo, da ima sence na obrazu; toda tekom večera se je razveselil in je bil mil kakor prej.

Pogovarjala sta se in sta pela in ko je mladenič ob slovesu poljubil venec njenih lepih las, se je z njo zavrtel ves svet. Zdelo se ji je, da živi le zvečer, dan ji je bil dolg kakor morje. Ni mogla dočakati večera.

Toda sčasoma je čutila, da ni več tako iskren in vdan, kakor je bil. Prihajal je vsak večer pozneje. Bil je suh, kot da je nekje drugje prebdel cele noči.

V srcu se ji je zbudila ljubosumnost, a ni rekla ničesar. Ko je legla, je še dolgo plakala. Videla je, kako je zarana vzhajal mesec.

Bil ga je le ozek srp in Zorki se je zdelo, da ima človeški obraz in da se smehlja Danici, ki je plavala počasi pred njim.

In potem so prišli dnevi, ko ga sploh ni bilo. Sedela je sama na vrtu in ni pela. Do rana ni zaspala v postelji, meseca pa ni dočakala. Ni se prikazal.

„Pojdiva, pojdiva!“ kliče župan. „Ho, ali nisi ti naredil neke pesmi? No, ne obotavljaj sel Ti tega ne razumeš! Jaz moram poročati tako, kakor se mi zdi! Konec! Pojdiva v krčmo. Čakaj, tista vražja pesem! Zapisal sem jo v album neki ženski... tisti košatil! Stoj! Spomladi, spomladi... kako je?“

„Oprosti,“ govori tajnik, dolg je, bled, upognjen in brezkrvne ustne se mu tresejo, „morda je uradno vse prav, ali mene je zagrabilo, kakor bi me udaril tod — po prsih!“

„Tista pesem, se smeje jekleno župan, „takole, čakaj:“

Spomladi bilo je, oči so ti sijale kot da iz zvezd pognali bi temnordeči cveti...

Bil si poet, pozna se ti. Če bi iskali doma, bi še kaj našli. Tako pod zglavjem kaj?“

Prime ga pod pazduho in pelje po mestecu. Vse je mirno, po voglih gore redke luči, ob desni in levi se vrste v neredu razsvetljena okna in preko hiš in ulic se vale topli vali spomladanskega vetra.

„Tu sem, hej! V tole krčmo stopiva na polič ali dval!“

„Ne,“ pravi tajnik, „nocoj bi ne mogel piti. Skrbi me, ne razumem življenja, premisliti moram!“

Župan ga pridržuje, potem izpusti in se za smeje za njim. Tajnik se gubi ob hišah, dolg, upognjen, negotovih, ohlapnih korakov, drži se za brado, gleda v tla, čelo mu žari, oči mu gore, misli viharo in misli in ne razume.

Noč je lepa kakor še nobena tisto leto. V vetru se vali novo toplo življenje, ki prebuja ljudi, živali in rastline. Jablana vsa drhti in čaka, prsi zemljanov so polne slasti in slutnje po sreči.

Tajnikova žena je odprla okno, sloni na njem in čaka moža. Ko pride se obrne in mu gre v temi po prstih nasproti. Oklene se ga naenkrat kakor duh.

„Ti si,“ jo spozna in se začudi.

Sede in ona se stisne v njegovo naročje. Naenkrat ga vpraša:

„Kaj ti je?“

Tajnik molči. Čez nekaj časa se spomni župana in reče s čudnim glasom:

„Pesnik sem.“

Izseljeniška hiša - hiša plemenitosti

(Nadaljevanje s 3. strani)

Tudi v Lebnovo izseljeniško hišo v Gorinčičah sem prišel danes skoraj zastoj, tudi tu ni gospodarja, ki je kakor menda vsi naši šentjakovski kmetovalci v gozdu. Toda ni mi bilo žal, da sem se oglasil tu. Mlada gospodinja mi postreže z veliko skledo šolate in s posebnim prigrizkom za na pot. Ni vendar to razlog mojega posebnega zadovoljstva. Izredno me zanima, ko začne gospodinja pripovedovati, kako so skušali Lebnovo družino v Nemčijo ukaniti in izkoristiti. Mož in žena sta kot posebno spretna, izvežbana delavca delala na neki lisičji farmi (Silberfuchsfarm) med Nürnbergom in Würzburgom ter so ju tu tako izrabili in zaposlili, da nista mogla niti prav zvedeti, kedar se je vojna končala. Šele septembra, ko so bili že vsi izseljeni več ali manj doma, sta zamogla ugotoviti, da naših ljudi ni več v oddaljenem taborišču in sta se šele tedaj zamogla podati na pot v domovino. Toda morala sta na lastne stroške najeti avto, ki jih je v takratnem povojnem času vozil poldrugi dan do Münchena. In sta k sreči po večdnevem, obupnem in brezuspešnem beganju in iskanju možnosti za vrnitev pri nemških in ameriških oblastih čisto slučajno iztaknila neko jugoslovansko taborišče, ki ju je s prvim transportom odpremilo do Beljaka.

„Ali ste bili tudi vi izseljeni, mamica?“ se

obrne k stari za mizo pod razpelom sedečo ženo z izredno živimi očmi in črno ruto na glavi. „Samo na pol, gospod,“ odvrne trpko se smehljajoč in pripoveduje, kako so jo, 81 let staro in bolno, v postelji ležečo vlekli do Celovca in kako je vendar prestrašeni in obupani hčerki iz sosednje vasi uspelo preprositi hitlerjanskega mogotca v Beljaku, da so jo vendarle izločili iz transporta v Nemčijo. Pa menda tudi ne toliko iz usmiljenja, kakor zaradi tega, ker 81-letna, bolna mamica v resnici ni bila sposobna za prevoz. Umrla bi jim bila med potjo.

Danes je Lebnova stara mati, babica in prababica, stara 91 let (v resnici 91 let!) ter je duševno še tako živahna kot vsaka mlada. Vsaj zamore še danes gladko brati časopise, če ji dajo primerna očala. „In še delati pomaga“, pripomni ponosno a prizanesljivo dobra vnučinja-gospodinja, nekdanja izseljenka. Popolnoma tudi obvlada stara mamica v njenem 91. letu drugi deželni jezik. Izhaja pač iz posebno nadarjene družine. Eden njenih stricev je bil učitelj (za takratne čase, pred skoraj 100 leti, dokaz posebne nadarjenosti), drugi stric pa vsem koroškim Slovincem znani župnik Treiber iz Bač, ki je zlozil nepozabno našo posebno pa vsem izseljencem v srce „segajočo“, v kateri so se v času težke preizkušnje znašli najpogostejše: „Nmv“ čez jizaro, nmav čez gmajnico....“

Kakor da je padel z jasnega, je prišel mladenič nekoč zopet; takrat ga je najmanj pričakovala; prišel je še pred mrakom, brž ko je sedla na vrtno klop. Bil je suh, nenaspan, kot da je vso noč hodil za ljubico, a smehljal se ji je. Ko je odhajal mimo vrta, ga je čula, kako je še v daljavi pel:

„Ej, Danica, tvoja lica mi najlepše cvetijo,“

Zorki so lica še bolj prebledela in oči so ji zardele od joca. A vendar je bila vesela, da se je zopet vrnil. Prihajal je zopet vsak večer ter je bil prijazen in nežen kakor v prvih dneh njune ljubezni. Zorka je okrevala, oživela.

Najlepši je bil večer, ko ji je mnogo govoril o svoji ljubezni in ko mu je tudi ona rekla, da misli vse dneve samo na večer.

Toda kmalu je zopet zamujal in pel pesem o Danici. Bil je lep, temen večer. Zorka je sedela na vrtu in čakala, a njega ni bilo. Zato pa je v sosedni hiši začela peti njena tovarišica:

„Ta, ki ponoči ljubi,

ta hinavski je najbolj.“

Zorki je bilo, kot da umira. Poznala je že davno to pesem, toda danes je nanjo zato tako učinkovala, ker se ji je zdelo, da rešuje uganko njene hrepeneče duše.

Plakala je do rana. Ni ga bilo ne drugi, ne tretji dan, in Zorka je umirala od žalosti in hrepenenja. Obkleli so jo kakor nevesto v belo poročno obleko, v lase so ji deli rožmarina in odprli okno, da bi duša mogla v nebo.

Na večer se je zopet prikazal mesec. Zahajal je že. Videl je mrtvo nevesto in njegov srp je vztrepetal. Do rana je bilo povsod po travnikih polno rose — bile so solze meseca.

Zorke se niso upali več dni pokopati. Bila je kakor živa, telo je bilo sveže, le srce ji ni utripalo. Nekega jutra so jo zaman iskali. Izginila je...

Ko pa je zvečer vzšel mesec, je žarela zraven njega nova krasna zvezdica.

Mesec si je vzel svojo nevesto na nebesni oblok.

KOLENDAR

Sreda, 21. maj: Feliks Kant.
Četrtek, 22. maj: Vnebohod, Julij
Petek, 23. maj: Janez Krstnik
Sobota, 24. maj: Johana
Nedelja, 25. maj: Urban I.
Ponedeljek, 26. maj: Filip Neri
Torek, 27. maj: Beda Cast.; Janez I.

SPOMINSKI DNEVI

21. 5. 1471 — Umrli slikar Albert Dürer — 1851
Rojen pisatelj in časnikar Anton Koder — 1942 Ustreljen v Ljubljani narodni heroj Tone Tomšič.
22. 5. 1813 — Rojen nemški operni skladatelj Richard Wagner.
23. 5. 1937 — Umrli v Ljubljani slavist dr. Ivan Prijatelj — 1941 Umrli skladatelj Slavko Osterc — 1944 600 Nemcev napravi ofenzivo na Zapadno koroški partizanski odred.
25. 5. 1892 — Rojen v Kumrovcu v občini Klanjec v Hrvatskem Zagorju maršal Jugoslavije Josip Broz-Tito — 1944 Minerski vod I. bataljona Zapadno-koroškega odreda uničil vodovodne cevi električne centrale v Borovljah.
26. 5. 1899 — Umrli v Ljubljani pesnik Dragotin Kette.
27. 5. 1766 — Rojen znameniti ruski mehanik I. I. Polzunov, ki je prvi na svetu sestavil parni stroj — 1910 Umrli bakteriolog dr. Robert Koch — 1926 Umrli v Tomaju pesnik Srečko Kosovel — 1944 II. bataljon Vzhodno-koroškega odreda napade nemško kolono na Obirskem.

Zahvala Slovenske prosvetne zveze

Slovenska prosvetna zveza se zahvaljuje vsem pevskim zborom in zborovodjem za njihovo požrtvovalno delo pri pripravi pevskega koncerta v celovškem Mestnem gledališču dne 18. maja t. l. Prav tako tudi velja naša zahvala vsem SPD in vsem, ki so s svoje strani pripomogli k lepemu uspehu te naše kulturne prireditve ob desetletnici izselitve koroških Slovencev.

Gostovanje Slovenskega narodnega gledališča iz Ljubljane je bil ponovno živ dokaz tesne medsebojne kulturne povezanosti vsega slovenskega naroda v domovini in pa pri nas na Koroškem.

Pevski koncert naših združenih zborov pa je pokazal odločno življenjsko voljo našega ljudstva, ki ga ni uničila sovražna sila v preteklosti in ga ne bodo ugonobile nakane njegovih narodnih sovražnikov v bodočnosti.

Koncert združenih pevskega zborov pa je bil ne nazadnje tudi izraz trdne povezanosti naših ljudskih prosvetiteljev v SPD z njihovo centralno organizacijo SPZ in njegov uspeh je bil dokument skupnega truda, ki nam bo edini zagotovil uspehe tudi v bodočem delu.

Celovec, dne 19. V. 1952.

Osrednji odbor SPZ.

Izdajatelj, lastnik in založnik lista: Dr. Franc Petek, Velikovec. Uredništvo in uprava: Celovec, Gasometergasse 10. Telefon 1824/4. Za vsebine odgovarja: Rado Janežič. Tiska: Kärntner Druck- und Verlagsgesellschaft m. b. H., Klagenfurt. — Dopisi naj se pošiljajo na naslov: Klagenfurt, 2, Postschließfach 17.

IUŠ KOZAK:

Beli mecesen

2

Križi na tunjski cerkvi so lesketali v tihi noči. Mirno so sople njive. Martin je obstal pri lesi. Prekobil jo je in se skril v vrtu, kajti pri Smrekarjevih so se gorele luči. Pri zadnjem poliču sta sedela oče in Gržina, trgovec z lesom. Liza se je skrila v kamro. Srce je slutilo, o čem se onadva v hiši pogovarjata. In vendar ni uganila. Smrekar mu je nalival, dokler se ni pričel tajati.

„Po najvišji ceni vam plačam les,“ je gostobesedil Gržina. „Naša hiša, naša hiša...“ saj veste kako...“

„Ne vem, premišljam...“

„Kaj bi premišljali, take cene še ni imelo drevo.“

„Dobro. Udariva! Veljal!“

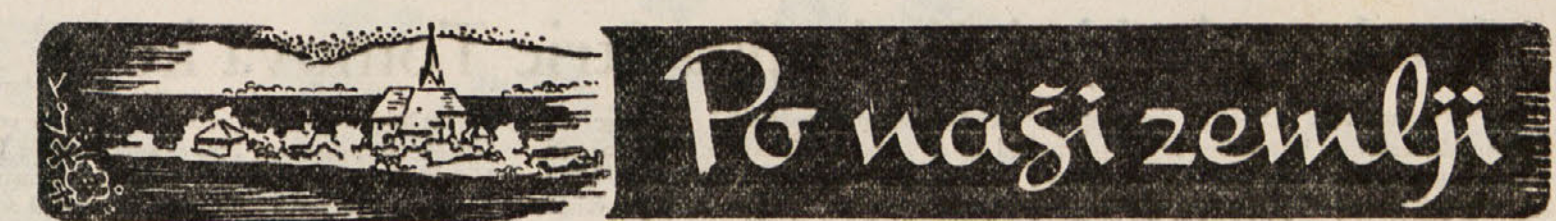
Smrekarju se je svetilo v očeh. Gržina se je oziral po sobi in menal. Še nekaj bi bil rad povedal. Oni je poznal ljudi, zaslužil je, kaj hoče. Napeljal je.

„Za gospodarja me skrbi.“

Gržina je vzplamtel. „Oče, na jeziku imam. Udariva še za hčer. O pustu bi naredili.“

Stari je navidezno osupnil. Nato je važno pristavil: „Premislil bom.“

Martin je čakal dolgo, da sta se onadva ločila. Zadovoljno je spremljal gospodar bodo-

Gospodarske drobtinice iz Št. Vida v Podjuni

Marca smo že poročali, ko je bil še debel sneg, da je precej naših uvidevnih gospodarjev potrosilo rži s tomaževo žlindro, da bi sneg čim prej skopnel in da bi rž ne segnila. Uspeh je bil zelo zadovoljiv in to dejanje naših gospodarjev smo poročali zaradi tega, da bi na to opozorili naše bralce.

Kakor rečeno, je bil uspeh tega dela in skrbi sijajen. Rž je tam, kjer je sneg kmalu skopnel, v naravnost sijajnem stanju, druga pa je večinoma slaba in ponekod celo zelo slaba. Za poskus so oni, ki so trosili tomaževo žlindro, pustili nekaj rži nepotrošene in ta del jasno kaže za okoli dve tretjini slabši rast. Pa tudi pri nekaterih drugih kmetih, ki so žlindro potrosili bolj površno, opazimo lahko različne pasove. Kamor je padla žlindra, je sneg kmalu skopnel in kaže se lepa rast. Kjer pa žlindre sploh nismo dali, je rž zelo slaba.

Kaj pa smo drugače delali? Dolga zima in nato hitro sledeča pomlad nas je silila, da smo z delom pohiteli, da smo pomladno seme pravočasno spravili v zemljo, kjer je le šlo. Deloma pa so bile njive dolgo mokre in tam smo morali z delom počakati. Kmetje tudi tožijo, da je zemlja zaradi obilega snega zelo zbita in kepasta.

Kakor smo tudi že poročali, se pri nas več gospodarjev peča s pridelovanjem zgodnjega krompirja in so zaradi tega pustili seme pravočasno cimiti, da je čim prej prišel iz zemlje. Na ta način bo krompir zgodaj dozorel in ga bodo dražje prodali. Zgodaj sejani krompir seveda bolj zapleveli in ga že sedaj povsod pridno okopujejo.

Tudi sadje se je letos prej kot navadno razcvetelo. Samo tam, kjer so imeli lani dobro sadno letino, ni bilo videti cvetja. Pri natančnem opazovanju smo mogli opaziti, da je ono redko cvetno popje uničil cvetožer a teh porjavelih cvetov od daleč ni bilo mogoče videti. V tolažbo pa je sadjarjem, ki so imeli lani dobro sadno letino, letos pa je izostala, da so mogli letos spomladi jabolka prodajati po 4 do 5 šilingov za kilogram. Sadjevec pa so prodajali po 2 šilingov za liter, kakršne cene letos bržkone ne bo, ker bo drugod v splošnem vendarle dobra sadna letina.

ŠT. VID V PODJUNI

Malo zakasneli smo, pa vendar kot kronisti hočemo zamujeno nadoknaditi, kar je vedno boljše, nekaj pozneje storiti, kakor nikoli, zato poročamo danes, da so nas naši igralci Slovenskega prosvetnega društva „Danica“ na belo nedeljo obdarili s ponovno uprizoritvijo Finžgarjeve igre „Veriga“. Kakor vedno so ljubitelji kulturnih prireditev tudi tokrat napolnili dvorano in z zanimanjem sledili razvoju dejanj

lepe in doživeto podane ljudske igre. Tudi ta uspeh naj bo našim igralcem pobuda za nadaljnjo požrtvovalno delo na področju prosvete, ker ljudstvo jim je in bo za trud hvaležno.

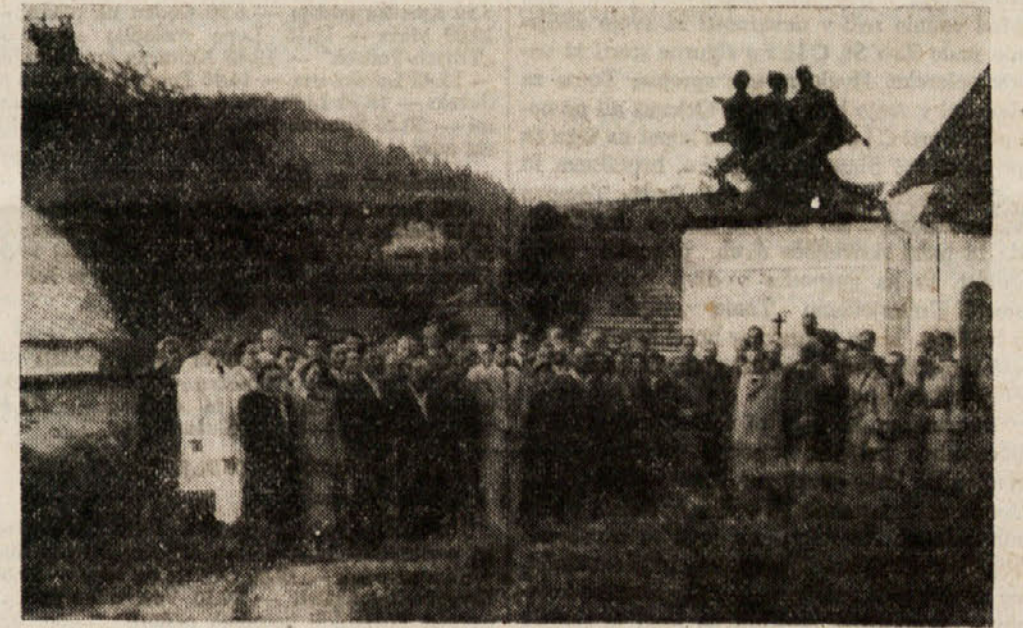
Dan navrh pa smo spremili Tomeja Jerneja iz Horc na njegovi zadnji poti in ga položili na domačem pokopališču k trajnemu počitku. Rajni Tomej je bil pozno v jeseni v bolnišnici v Wolfsbergu operiran na želodec, toda ni več ozdravel in je končno boleznijo podlegel in ga je tako smrt rešila trpljenja. V svojem življenju je bil resen in bolj redkobeseden, toda kremenit značaj. Naj počiva v miru!

CELOVEC

(Sketova proslava)

Pretoklo nedeljo je bila v Kolpinghausu Sketova proslava v spomin obletnice njegovega rojstva in smrti. Profesor dr. Jakob Sket je bil brez dvoma markantna osebnost v razvoju slovenske kulture kot vzgojitelj inteligenčnega naraščaja. Iz njegovega literarnega delovanja so najbolj znane njegove čitanke za srednje šole, slovenska slovnica, posebno pa še povest „Miklova Zala“, ena najbolj priljubljenih knjig med našim ljudstvom, ki je v nemali meri dvignala ljubezen in zanimanje za slovenski tisk.

Na sporedu je bil med drugim nastop gojenk šentrupertske in šentpeterske gospodinj-ske šole, otrok iz Št. Jakoba odlomek igre „Miklova Zala“, „Slavčkov“ in govor. Prav odlično pevsko višino je pokazala Bidrihova iz Rinkol, Marica Perč.

Gostje SNG so se poklonili junakom v Št. Rupertu pri Velikovecu

Slovenska prosvetna zveza naznanja

RADIJSKI TRIO IZ LJUBLJANE

bo podal naslednje

koncerte

V soboto, 24. maja 1952, ob 20.00 uri v Žitari vesi v Prosvetnem domu,

v nedeljo, 25. maja 1952, ob 11.00 uri v Železni Kapli pri Besserju

v nedeljo, 25. maja 1952, ob 15.00 uri v Šmihelu nad Pliberkom pri Šercerju.

Slovensko prosvetno društvo „Bilka“ v Bilčovsu bo priredilo v nedeljo, dne 25. maja 1952, ob 15.00 uri pri Miklavžu igro:

„DVE MATERI“

Sodeluje domači pevski zbor!

Vabljeni k številni udeležbi!

Slovensko prosvetno društvo „Gorjanci“ bo priredilo v nedeljo, dne 25. maja 1952, ob 14.00 in 20.00 uri pri Plajerju v Kotmari vesi igro:

„FATIMA“

Sodeloval bo tudi domači mešani in moški pevski zbor.

Vabljeni vsi, za popoldne vabljeni še posebno mladina!

„Po Lučkovnikovega smo šli. Ubil se je.“

„Vidiš, Martin! — Pri meni te že tako dolgo ni bilo. Z drugimi hodiš, po vasi se mi posmehujejo.“

„Kdo?“

„Vsi!“

„Liza, ne bom se kregal s teboj. Z gora me je prignalo, spusti me k sebi!“

„Nocoj ne!“

„Čakaj, bom videl!“ V trenutku je bil na oknu. Hotela je zakričati, pa ji je že zatislil usta.

Trepetala mu je v naročju ter se branila pred vročimi objemi. Vdano so gorele svetle oči.

„Liza, ti si moje dekle.“

Molčala je in stiskala ustnice. Vitka, kakor je bila, se je vila v močnih rokah.

„Liza,“ je šepetal, „Liza, včasih ko se potikam po bukovju se me loti taka bolezen, da ne morem vztrajati. Pobit sem in žalosten k tebi moram.“

Sladke besede je pila in se mu prižela na prsi.

„Martin, me imaš res tako rad?“

„Liza, ti veš, da še nisem nikoli lagal. Kadar te ne bom imel, me ne bo več.“

Žalostno so strmele oči predse. „To bo kmalu, Martin!“

Čutil je, da jo je ranil. Njegovemu smehu se ni mogla upirati.

„Martin, nikoli nisem vesela. Ti si kriv, pa tudi sama. Odkar te poznam sem žalostna. Ka-

dar prideš, bi te ne dala za svet. Ko pa hodiš tam gori in ležem sama, vstajam sama, mi je tako hudo pri srcu, da me peče. Ti boš moja nesreča, kakor te imam rada. Tebe vzamejo gore, jaz pa... Nihče te ne mara. Moj oče te ne smejo videti, domači te sovražijo, vidiš, le Liza je tista, ki te ne more pozabiti. Zato bo Liza še veliko trpela.“

Martin je poslušal govoreče srce in je vedel, da je že vse tako mislil, kadar je počival na skali. Sklonil je glavo.

„Resnica je, Liza, kar praviš. Če bi me mati ne skrbeli, bi me ne bilo več domov. Poglej, za očetom bi prevzel gospodarstvo, tebe bi oženil... na tako kmetijo... Kaj morem zato, da nočem. Dolgčas mi je tu doli, da ne morem povedati, kako. Mati me imajo res radi...“

„V nedeljo sva se srečali. Nič ne pravijo, nič ne jokajo, kar gledajo.“

„Liza ne govori. Take reči mi prihajajo na um, ko ležim na preži. Bodi moja, bodi moja!“

Komaj je dihala. Trenutno pa se mu je izvila, kriknila je od čudne bolesti, zdrsula mu je iz naročja ter s strahom strmela vanj.

„Liza?“

„Martin!“

„Kaj ti je, Liza?“

„Moj bog, moj bog tako se te bojim, Martin!“

Gledal jo je in zmajeval z glavo. Po vsem životu se je tresla.

(Dalje)

Pred sto leti je izšla knjiga Stric Tomova koča

Dne 20. marca 1852 je izšel po dnevnem in nočnem delu stavcev in tiskarjev prvi izvod te slavne knjige **Uncle Tom's Cabin**. V enem tednu je bila naklada 10.000 izvodov razprodana. V prvem letu so prevajalci in založniki v pravcati tekmi na debelo izdajali to knjigo. V prvem letu je izšlo do 200.000 izvodov, do leta 1855 milijon. Šele v najnovejšem času je odstopila ta slavna knjiga svoje prvo mesto kot najbolj razširjena knjiga v Ameriki knjigi Margaret Michelli: V vrtincu (slovenski prevod iz leta 1939/1940), ki prav tako obravnava secesijsko vojno med severom in jugom.

Zanimivo je, da smo dobili Slovenci takoj drugo leto po izidu originala že leta 1853 kar dva samostojna prevoda te slavne knjige: celovškega in ljubljanskega.

Stric Tomaž, ali življenje zamorcev v Ameriki. Svobodno za Slovence zdelal J. B. s 6 podobami. V Celovcu. Natisnil in na prodaj ima Janez Leon 1853 (bili so to časi, ko je še Leon tiskal knjige za Slovence!) in

Stric Tomova koča, ali življenje zamorcev v robnih državah severne Amerike; iz nemškega poslovenil Fr. Malavašič. S štirimi podobami. V Ljubljani. Janez Giontini 1853. Drugi popravljeni natis 1888.

V letu 1932 je izšel Košutnikov prevod in leta 1934 Olge Groharjeve v Mali knjižnici s uvodom. Slovensko slovstvo premore tedaj nič manj kot pet prevodov te dragocene knjižice, kar je gotovo svojevrsten rekord! Kateri slovenski bibliofil premore vseh pet prevodov?!

Vsebinska teza za tedanje čase pomembne knjige je tale:

Stric Tom živi dolga leta v zvestobi in poštenosti pri starem Colonelu Scelby, ki pa mora v denarni stiski svoje črnce-sužnje prodati. Tom se mora ločiti od svoje žene in otrok in se vozi s trgovcem s sužnji na reki Mississippi v nesigurno bodočnost proti jugu. Med vožnjo reši v nevarnosti za svoje življenje malo Eno St. Clare sigurne smrti iz valov velerke. Hvaležni oči sprejme Toma za dve leti v svojo hišo v New Orleans ali po nenadni smrti Clare stoji Tom zopet na trgu za prodajo. Pri Simonu Legree, brutalnem in razuzdanem plantažniku se začne Tomovo težko življenje. Ko se Tom nekega dne brani, da bi izdal skrivališče dveh pobeglih črnih deklet, to ga gospodar v divji jezi rani do smrti. Umirajočemu Tomu obljubi mladi Scelby, ki ga je pravkar hotel kupiti, da bo vse svoje življenje posvetil delu, da bodo črnci-sužnji osvobojeni.

Roman sam na sebi ni velika umetnina. Je pomemben bolj kot v poezijo skrita borbena tendenčna knjiga svetovne literature zoper suženjstvo, ki je takrat še vedno obstajalo v južnih državah Amerike; na jugu so prevladali bogati in aristokratsko usmerjeni plantažniki, na severu trdni, delavni in demokratični kolonisti. Bombažna kultura na jugu je slonela prav na suženjstvu. Knjiga je bila najpomembnejši literarni napad na suženjstvo v južnih državah. V podrobnostih pretiran, brez velike umetniške vrednosti, neresničen na številnih mestih, neumetniška gradnja, tudi ne jezikovna umetnina, vseeno je bil vpliv knjige po njej propagiranega humanizma ogromen. Po mnenju literarnih zgodovinarjev je knjiga razburila čustva, ki so pripeljala k meščanski vojni (secesijski vojni med severom in jugom. (1860—1865). Danes je literarno zanimanje za knjigo skoraj ugaslo, četudi je ob izidu knjige tako razburkala javno mnenje v Ameriki. Knji-

ga je idejna predhodnica Lincoln-ove Proclamation of Emancipation (Proklamacija svobode) iz leta 1863, ko je bila dana med trajanjem meščanske vojne črncem-sužnjem popolna svoboda.

Pisateljica te knjige Harriet Beecher Stowe je bila rojena dne 14. junija 1812 kot hči duhovnika pastora v Litchfieldu (Connecticut). Nekaj časa je bila učiteljica, leta 1836 se je poročila s profesorjem teologije E. Stowejem v Cincinnati. V tem mestu je imela priliko, da prav iz bližine studira socialno zlo suženjstva, ko je mesto neposredno mejilo na državo Kentucky, ki je bila nesvobodna država s črnci sužnji. Postala je neizprosna boriteljica za odpravo suženjstva v Ameriki. Roman Uncle Tom's Cabin, ki je delal zgodovino je najprej izhajal

v The Nacional Era (Washington). Delo je ostalo skoraj neopaženo. Šele v knjižni obliki je roman in njena pisateljica zaslovela. Roman je duhovno pripravil meščansko vojno med severom in jugom. Neposredni povod za roman je dal zakon glede ubežnih sužnjev iz leta 1850. Knjigo so imenovali napisan pamflet pod krinko romana proti temu zakonu, ki je že itak osovraženi zakon o begu sužnjev še poostiril.

Odpor južnih držav proti knjigi je bil ogromen, tako da se je čutila pisateljica primorana, da na napad odgovori s „Ključem k strici Toma koči“, v kateri knjigi je zbrala dokumente, ki so prikazali trpinčenje črncev-sužnjev v južnih državah.

Roman je bil prestavljen v 23 jezikov.

Pisateljica je umrla 1. julija 1896.

Anton Ziljan

RADIO-PROGRAM

RADIO CELOVEC

Četrtek, 22. maj:

7.15 Duhovni nagovor. Koncert skladb sodobnih slovenskih skladateljev. Solisti Sonja Draksler, Janez Lipušček, Franc Leskovšek in Jelka Stanič — 10.00 Maša — 15.30 Za gospodinjo — 16.00 Solistična ura — 19.00 Šport in glasba.

Petek, 23. maj:

13.00 Opoldanski koncert — 14.30 Poročila in objave. Komentarij. Kar vam ugaja (glasbena oddaja) — 15.45 Pogled v svet — 16.30 Domače melodije — 17.10 Popoldanski koncert — 19.15 Lepi valčki — 20.15 Radijski oder.

Sobota, 24. maj:

8.45 Znanilci luči: Josip Stritar. Za delopust — 14.30 Zeli si kaj! — 15.15 Kulturno zrcalo tedna — 15.30 Ljudska pesem — 18.00 Nekaj za nabiralec — 20.15 Tako zveni v deželi Spodnji Avstrijski.

Nedelja, 25. maj:

7.15 Duhovni nagovor. Pester jutranji spored — 8.10 Kmečka oddaja — 8.20 Godba na pihala — 10.00 Maša — 11.15 Lepe melodije — 11.30 „Tritsch-Tratsch“ — 12.45 Kulturno zrcalo tedna — 13.45 Lovska ura — 14.45 Pozdrav za mesto in deželo — 18.30 Ljubavna pisma — ljubavne pesmi — 20.15 Športna poročila — 21.20 Mali radijski oder.

Ponedeljek, 26. maj:

6.15 Jutranja glasba — 8.30 Pozdrav zate — 10.15 Solška oddaja — 11.30 Pozdrav za mesto in deželo — 11.45 Za podeželsko ljudstvo — 14.30 Slovenska oddaja — 15.30 Spominjate se še? — 17.10 Popoldanski koncert.

Torek, 27. maj:

6.10 Za kmetijstvo — 10.15 Solška oddaja — 11.45 Za podeželsko ljudstvo — 14.30 Slovenska oddaja — 15.30 Za ženo in družino — 18.45 Kmečka oddaja — 20.15 Slušna igra.

RADIO LJUBLJANA

Četrtek, 22. maj:

5.00 Pester glasbeni spored — 13.15 Lahka glasba v ritmu — 14.20 Titova šafeta — 14.30 Slovenske narodne — 19.00 Oddaja za žene — 20.00 Domače aktualnosti — 20.15 Veselje na vasi... (spored slovenskih narodnih pesmi).

Petek, 23. maj:

5.00 Pester glasbeni spored — 6.05 Gospodinjski nasveti — 13.00 Za pionirje — 18.30 Igra Zabavni orkester Radia Ljubljana — 19.00 Radijska univerza — 19.15 Narodne pesmi — 20.00 Egon Tomc: Tedenski zunanje-politični pregled — 20.15 Pester spored solistične glasbe — 21.00 „Svet v satiri in humorju“.

Sobota, 24. maj:

5.00 Pester glasbeni spored — 12.40 Zabavna glasba — 13.00 Zdravstveni nasveti — 13.10 Igra Srečko Dražil s svojim ansamblom — 13.30 Lahka orkestralna glasba — 14.00 Umetne in narodne pesmi poje ženski zbor „France Prešeren“ iz Kranja — 14.20 Okno v svet — 14.30 Lepe melodije — 18.30 Hrvatska narodna glasba — 19.40 Zabavna glasba — 20.00 Radijske beležke — 20.15 45 veselih minut — 21.00 Prijetno zabavo!

Nedelja, 25. maj:

6.00 Pester glasbeni spored — 9.00 S Titom v nove dni (literarno-glasbena oddaja) — 9.40 Partizanske zgodbe — 10.00 Mladirski koncert — 11.00 S pesmijo iz borbe v svobodo — 11.30 Spomini na maršala Tita v Sloveniji — 12.00 Slovenska orkestralna glasba — 12.40 Zabavna glasba — 13.10 Zeleli ste — poslušajte! — 15.10 Domači ansambl izvajajo zabavno glasbo — 15.30 Za naše kmetovalce — 15.40 Slovenske polke in valčki — 16.30 Pesmi jugoslovanskih narodov — 17.00 Predaja štetnih palic maršalu Titu — 17.30 Igra godba na pihala — 19.30 Zabavna glasba.

Ponedeljek, 26. maj:

5.00 Pester glasbeni spored — 12.00 Slovenski zbori in samospeli — 13.00 Jezikovni pogovori — 14.10 Od melodije do melodije — 15.30 Solška ura za nižjo stopnjo — 18.40 Umetne pesmi poje zbor Glasbene Matice — 19.40 Zabavna glasba — 20.00 Viktor Hugo: Bedniki (literarna oddaja).

KROMPIRJEV HROŠČ NA VPOGLED V MUZEJU

Letos se je krompirjev hrošč v zapadnih avstrijskih deželah in tudi na Nižjem Avstrijskem pojavil posebno zgodaj. Ker obstoja nevarnost, da bi se pojavil koloradski hrošč tudi pri nas, je važno, da se s tem škodljivcem vsakdo bližje seznani. V ta namen je kmetijska zbornica, referat za zaščito rastlin, priredil v celovškem muzeju razstavo krompirjevega hrošča, kjer je za videti živ hrošč in skica o njegovem razširjenju v Avstriji. Zatiranje krompirjevega hrošča je urejeno z odredbo koroške deželne vlade od dne 30. septembra preteklega leta. V dnevih, ki so določeni za zatiranje in iskanje krompirjevega hrošča, lahko župani vsakogar, ki je sposoben, pritegnejo k sodelovanju.

Geografična patologija raka

Znanstveniki po svetu so se z veliko vnemo vrgli na nov način raziskovanja raka — na študij geografične patologije raka. Zakaj se pojavljajo gotove vrste raka mnogo česče med določenimi sloji prebivalstva in v določenih deželah? Ali so razlike v prehrani, podnebnju, navade in običaji vzrok v številu posameznih primerov raka? Strokovnjaki so prepričani, da bo odgovor na ta vprašanja nudil na bo'jše orožje za preprečenje obolenj raka, ki jih do zdaj poznamo.

Pri proučevanju teh vprašanj je proji potrebno sodelovanje znanstvenikov vsega sveta in široko izmenjavanje informacij. Od skupnega dela znanstvenih delavcev vsega sveta je odvisen v veliki meri uspeh načrta.

Prva mednarodna skupina, katere delo je v celoti posvečeno temu posebnemu študiju, je odbor za geografično patologijo raka, ki ga je ustanovila pred kratkim mednarodna komisija za raziskavanje raka na svojem sestanku v Lizboni, katerega se je udeležilo šestdeset zastopnikov iz 23 držav. Sovjetska zveza in njene podložnice na zborovanje niso poslale svojih

delegatov, v skladu s politiko Kremlja, ki drži svoje znanstvenike izolirane in ki odklanja sodelovanje z drugimi narodi pri delu za izboljšanje položaja človeštva. Novi odbor bo skrbel za zvezo med znanstveniki, ki bodo proučevali geografično patologijo raka v raznih deželah sveta, prirejal bo sestanke teh raziskovalcev, izdeloval načrte za smotern študij itd. Deloval bo v ozki povezanosti z raznimi ustanovami ZN.

Naj navedemo nekaj primerov vprašanj, glede katerih se bodo vršila raziskovanja. Kako to, da je rak na jetrih, ki je tako redek v Evropi in v Združenih državah, čest pojav med določenimi skupinami v Afriki. Znanstveniki so prepričani, da je temu vzrok prehrana. Zakaj je rak na prsih tako silno razširjen med ameriški in evropski narodi, med tem ko je zelo redek na Japonskem, Kitajskem in v severni Afriki?

Znanstveniki upajo, da bodo ta raziskovanja odprla neznana pota na področju študiranja raka in pomagala znižati primere te strašne bolezni po vsem svetu.

Poziv deželne glavarja ob mesecu Rdečega križa

Še do 2. junija bo trajal mesec Rdečega križa, ki je namenjen propagandi in zbiranju prispevkov. K temu je izdal deželni glavar Wedenig naslednji proglas:

Korošci in Korošice! Skoraj vse evropske države propagirajo v mesecu maju, rojstnemu mesecu ustanovitelja Rdečega križa Henryja Dumantsa, idejo Rdečega križa. Tudi avstrijska družba Rdečega križa se v tem času obraca na vse Avstrijce za razumevanje lepe misli človekoljublja in volje za lajšanje bede in trpljenja človeštva. Rdeči križ je svoje samaritansko delo na bojiščih že davno presegel ter si je tudi v miru osvojil ogromen delokrog, kakor: oskrbo in prevoz bolnikov, rešilno službo ob katastrofah, službo darilcev krvi, pomoč beguncem in ujetnikom, iskanje pogrešenih, vzdrževanje domov in bolnišnic, pomoč starim in onemoglim, brezdomcem, nadalje vzgojo mladine k zdravstvu in ljubezni do miru. Tisoče prostovoljnih pomočnikov in pomočnic se posveča tem nalogam in tisoči so poklicani k nesebičnemu sodelovanju in s prispevki lajšati bolečine. Vsak naj se spomni, da tudi lahko kedaj potrebuje pomoč Rdečega križa, naj pomisli, da more vsakega zadeti nesreča in zapuščenost. Odprite srce, ko zaslišite klic prošnje in pomagajte z darom služiti človeštvu in tako pospeševati pomembno in važno organizacijo narodov in držav.

DESET NOVIH REŠILNIH VOZOV ZA RDEČI KRIŽ

Danes bodo slovesno blagoslovili deset novih rešilnih avtomobilov Rdečega križa in jih izročili svojemu namenu. Slovesnost bo na Novem trgu ob devetih dopoldne. Po slovesnosti bodo peljali avtomobile v koloni v St. Vid in Beljak, kjer bodo ostali kratko časa na vlogled prebivalstva, nato pa bodo nastopili vožnjo na pristojna službena mesta. Slovesnost na zelenjem okrašenem Novem trgu bodo prisostovali prezident koroškega Rdečega križa Goess, deželni glavar Wedenig, okrajni glavar dr. Pfelegerl in celovski župan Graf. Sodeloval bo pevski kor celovškega učiteljskega in godba deželne orožniške komande. Hkrati bo ta dan v Celovcu, St. Vidu in Beljaku višek zbiralne akcije prispevkov za Rdeči križ.

Strokovni tečaj za mizarje v Celovcu. Začetek v soboto, dne 24. maja ob 8.00 uri v Zavodu za pospeševanje gospodarstva, Celovec, Bahnhofstrasse 40/III.

Strokovni tečaj za mehanike tovornih vozil. Začetek v petek, dne 23. maja, ob 8.00 uri v Zavodu za pospeševanje gospodarstva, Celovec, Bahnhofstrasse 40/III.

Prijavitelj se je treba takoj pri Zavodu za pospeševanje gospodarstva trgovske zbornice.

KINO-PREDSTAVE

CELOVEC

Carinthia:

21. in 22. maja:

Der Jagerloisl

Od 23. do 26. maja:

Camorra (Schatten über Neapel)

Od 27. do 29. maja:

Freitag der Dreizehnte

Peterhof:

21. in 22. maja:

Flammendes Tal (barvni film)

Od 23. do 26. maja:

Der schwarze Korsar

Od 27. do 29. maja:

Das Bleichgesicht (barvni film)

KRIVA VRBA

21. in 22. maja:

Ich mach Dich glücklich

24. in 25. maja:

Der Wildfang (barvni film)

VELIKOVEC

21. in 22. maja:

Föhn

23. in 24. maja:

Singalla die Zigeunerin

V nedeljo, 25. maja:

Der Mann der sich selber sucht

NOVA POSEBNA POŠTNA ZNAMKA

Avstrijska pošta in telegrafska direkcija je povodom 200 letnice obstoja zoološkega vrta v Schönbrunnu izdala posebne znamke. Cena za komad je 1.5 šilinga in bo naklada znašala 300.000. Znamke so prodajali prvič dne 20. maja.